

HET LAND VAN HERLE

Tijdschrift en contactorgaan

voor vrienden en beoefenaars van de historie van oostelijk Zuid-Limburg

Ds. Jakob Jongeneel, een Heerleenaar van buiten

In de bibliotheek van de gemeentelijke oudheidkundige dienst van Heerlen bevindt zich een interessant boekwerkje over een Zuidlimburgs dialect onder de titel „Een Zuid-Limburgs taaleigen; Proeve van Vormenleer en Woordenboek der Dorpspraak van Heerlen, met taal en geschiedkundige inleiding en bijlagen”. Het werd in 1884 gedrukt bij Karel Weyerhorst in Heerlen. De schrijver is de geschied-, taal- en letterkundige Jakob Jongeneel, Nederlands-Hervormd predikant te Heerlen van 1877 tot 1887. Naar aanleiding van deze proeve werd hij aanvaard als lid van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde. Wie was deze Jongeneel, aan wie nu nog slechts een straatnaam in Heerlen herinnert?

Jakob Jongeneel werd op 21 februari 1831 te Rotterdam geboren als oudste zoon van de hervormde wijnkoper Dirk Jacobszoon Jongeneel en Sara van der Does. Het gezin woonde in die tijd in Wijk-II, aan de Botersloot 84. Hier groeide de kleine Jakob op. Na de zomervakantie van 1843 werd hij aangemeld als leerling bij de reeds sedert de veertiende eeuw bestaande stadsschool, het latere Erasmiaans Gymnasium. Het gymnasium behoorde toen tot de categorie der „Latijnse scholen” die naast een zuiver klassieke gymnasiale opleiding ook een 4-jarige bèta-opleiding hadden waarin men een aantal handelsvakken aantrof.

De school was gevestigd in het voormalige Cellebroedersklooster, ten noorden van de Gijsbert Boekelsteeg, thans Broedersteeg. Een aardig detail: de rectores van de school hadden ter aanvulling van hun tractement toestemming „commensalen” te houden in de kloostercellen boven de schoollokalen. In Jongeneels dagen had het Erasmianum ongeveer 75 leerlingen; rector was dr. George Antonie Schneither. Jakob Jongeneel deed in 1847 met goed gevolg eindexamen aan de B-opleiding. Hij werkte daarna tot 1850 als volontair op een commissionairs- en expediteurskantoor.

Na de dood van zijn vader, in of vóór 1849, kwam bij hem het verlangen op zijn toekomst in een andere richting te zoeken. Het gedegen godsdienstondericht tijdens zijn schooljaren door ds. De Vries en dr. Van Oosterzee en de blijvende contacten met hen zullen hieraan niet vreemd zijn geweest. Na een aangepaste voorbereiding maakte Jakob Jongeneel op 13 september 1852 zijn entree aan de theologische faculteit van de Utrechtse universiteit. Dat de interesse van de Rotterdamse student niet louter theologisch was, mag blijken uit het feit dat hij op 8 oktober

Ds. Jakob Jongeneel, die van 1877 tot 1887 in Heerlen woonde.

1854 samen met enkele vrienden het Gezelschap Panta Noëta oprichtte — met 22 leden afkomstig van diverse faculteiten. Dit gezelschap stelde zich ten doel „de bevordering van algemene kennis door het doen houden van lezingen.” Panta Noëta zou tot 1916 blijven bestaan. De hierboven genoemde „enkele” vrienden waren Petrus Hermannus Hugenholtz (die later in Amsterdam de eerste Vrije Gemeente van Nederland zou stichten), Johan George Gleichman (van 1877 tot 1879 minister van Financiën onder Kappelijne) en Rudolf Pieter Mees, later succesvol zakenman te Rotterdam. Alle drie waren Rotterdammers, alle drie oud-leerlingen van het Erasmianum.

Jakob Jongeneel bleef tot 1856 in Utrecht. Van oktober in dat jaar tot april 1857 studeerde hij aan de universiteit van Leiden, waarna hij het proponentsexamen aflegde bij het Provinciaal Kerkbestuur van Gelderland. In 1858 volgde zijn benoeming bij de Nederlands-Hervormde Kerk in het Gelderse Hurwenen, in het oostelijk deel van de Bommelerwaard. Op deze rustige plek, aan de Dorpsstraat 14, kon hij zich naast zijn pastoraal werk wijden aan de geschied-, taal- en letterkunde. Energiek was zijn hulp bij de watersnood in 1861 en een cholera-epidemie in 1867.

Op 10 februari 1868 werd hij benoemd tot leraar aan het atheneum te Deventer. Hij doceerde er geschiedenis, Nederlandse taal- en letterkunde en in beperkte mate logica. Op 18 mei van dat jaar hield hij er zijn intrede-oratie over „De opbouw der geschiedkunde naar den eisch onzer dagen.” Maar wat zo rooskleurig begonnen was, verslechterde spoedig. In het leerjaar 1871/1872 waren de verhoudingen binnen de school zo slecht geworden, dat Jongeneel er afscheid moest nemen. Hij werkte — met behoud van de titel „hoogleraar” die hij aan het atheneum gekregen had — daarna tot 1875 aan het stedelijk gymnasium.

Jakob Jongeneel was sedert 1868 getrouwd met de Amsterdamse Maria Henriëtte Koopman, geboren 18 december 1839. Het echtpaar kreeg drie kinderen. In 1875 vertrok het gezin naar Utrecht. In de ambteloze periode van twee jaren die nu volgde was Jongeneel secretaris van het Schoolverbond en schreef hij de brochure „De huishoudschool voor meisjes, een eisch des tijds.” Ook verwierf hij de eerste prijs in een prijsvraag van H. Pierson over het gebruik van aardrijkskundige platen bij het onderwijs. Op 29 juli 1877 werd hij bevestigd tot predikant in het landelijke Heerlen. Het „dorp” was toen vijftienhalfduizend zielen groot. De

*De echtgenote van Jakob Jongeneel,
Maria Henriëtte Koopman.*

Nederlands-Hervormde gemeente telde er twintig mannelijke lidmaten. Wie zou menen, dat dit aan Jakob Jongeneel een massa vrije tijd gaf, kon het wel eens bij het rechte eind hebben!

Het domineesgezin bewoonde de predikantswoning, gelegen op de plaats waar zich thans de absis van de dekenale kerk bevindt. De kelder van deze pastorie is nog ten dele terug te vinden in de hedendaagse crypte van genoemde Pancratiuskerk. De hervormde diensten werden gehouden in het kerkje aan de Klompstraat, dat daar plechtig was ingewijd op 22 april 1838 (door ds. Preusser); het zou tot 1930 dienst doen. In deze standplaats zou ds. Jongeneel blijven tot 1887. Bekend is, dat hij een gezien inwoner van Heerlen was.

Midden in dit tienjarig verblijf in Heerlen verscheen Jongeneels Proeve. Bij het beschouwen ervan blijkt wel dat de schrijver veel moeite en veel studie aan het verschijnen heeft moeten laten voorafgaan. Wat kan hem ertoe hebben bewogen? We hebben al gezien dat Jongeneel taalkundige was en ongetwijfeld heeft hem het plaatselijke dialect sterk geïntrigeerd. Bovendien moet hij zijn geconfronteerd met zijn dagelijks méér dialect sprekende jonge kinderen. En tenslotte mag men een beetje veronderstellen dat hij snel van het land van Heerlen is gaan houden.

Opmerkelijk is, dat deze predikant in het voorwoord tot het boekje uitdrukkelijk verklaart dat hij in generlei opzicht anderen, onder meer zijn katholieke en joodse medeburgers, door zijn geschrift zou willen kwetsen. Wellicht wordt daarmee verklaard dat hij in de proeve een aantal (platte-)landsuitdrukkingen waarmee zoveel dialecten zo sprankelend kunnen overkomen heeft weggelaten. Intussen echter moest ds. Jongeneel met zijn dialectstudie toch enigermate van de grond-af beginnen, al bestond er

hommel, vr. znw., hommel (bij); m. donder.
hommele, ww., donderen. *Et hommelt.*
hommelskroet, o. znw., donderkruid, zekere plant.
hommelweejr, o. znw., onweder.
homp (lange doffe o), m. znw., **hompe**, **humpke**, homp, dikke snede.
hon, vr. znw., **honder**, **hunke**, hoen, kip. Zie *kuke*, *pal*.
hondesj, o. znw., kippehok. Voor *honderhoes*.
hongesjnooët, m. znw., hongersnood.
honk, m. znw., **hung**, **huntje**, hond.
hoof, o. znw., **heuf**, **heufke**, hoef.
hoofiezer, o. znw., hoefijzer.
hoop, m. znw., 10 *kasse* (zie *kas*) rogge.
hoor, vr. znw., **hoore**, **heurke**, hoer.
hoos(t), m. znw., hoest.
hoot, vr. znw., hoede. *Op zieng hoot zieje*, op zijn hoede zijn.
hoot, o. znw., hout.
hoot of **hooët**, m. znw., **heuj**, **heutje**, hoed.
hoote, bnw., houten.
hoowe, ww., houwen, slaan.
horecs, vr. znw., horzel, paardevlieg.
hot en **haar**, bijw., rechts en links. *Hot*, d. i. weg! voort! van hotten (hvatán), gaan. *Haar*, Hgd. her, d. i. herwaarts. De voerman pleegt links te zitten. Dus rechts-uit is van hem af, *hot*, links-uit is naar hem toe, *haar*.
houë, ww., **hilts**, **hool**, **gehouë**, houden.
houwieël, o. znw., houweel.
huensj, m. znw., hondeziekte. *Der huensj han*, trotsch zijn.
huevel, m. znw., heuvel.
huge, ww., ophoogen, aanaarden.
huij, o. znw., hooi. **huije**, ww., hooien.
hùjje ww., hoeden, b. v. het vee.
huke, vr. znw. mv., *Oppen huke zitte*, op de hurken zitten.
hukebeejtje sjloa, bij 't glijbaantje spelen zich op de hurken laten voortglijden.
hule, ww., huilen. Zie *griene*, *kriesje*.
hullunderhoot, o. znw., vlierhout, van hullenter, Ohgd. höllentere, holle boom. Eng. Tree-boom.
hùn, p. vnv., hen, hun.
huppel, m. znw., hoopje (hooi). Zie *hoes*.
hure ww., hooren.
hùsj, m. znw., **hùsje**, **hùsjke**, handschoen.
hùstig, bnw., bijw., haastig.
hutsjel, o. znw., hoofdstel der paarden, koptouw in den stal.
hutsjpot, m. znw., hutspot.
huuf, vr. znw., **huve**, **huefke**, knikker.
huuj, bijw., heden.
huuj of **hùj**, twp., halt! voermansuitroep.
huulbeer, o. znw., huilbier. Oud gebruik bij den ondertrouw; om bier kwam men een soort treurmuziek maken; in later tijd schoot men pistolen af.

Een bladzijde uit het „Woordenboekje van het Heerlsch Taaleigen, naar de uitspraak volgens Nederlandsche spelling”, het tweede stuk van de Proeve.

sinds 1878 een „Hälisch-Hollänscher Dictionair“ van de hand van gemeentesecretaris Jos Kaufmann.

Dit plaatst Jakob Jongeneel zeker wel in de rij van andere Limburgse taalvorsers van vroeger en later — Endepols uit Maas-tricht met zijn dictionaire van het Mestreechs, Willy Dols met zijn proefschrift over de Sittardse diftongering, Winand Roukens uit Kerkrade, Franquinet, Slanghen, de priester Habets — en laten we de vele werkers aan Veldeke vooral niet vergeten. Maar het boekje van Jongeneel is toch iets méér dan een woordenlijst.

In de inleiding verhaalt de schrijver de geschiedenis van Heerlen, voorzover bekend uit de toenmaals aanwezige bronnen. Interessant is met name zijn poging de naam Heerlen te verklaren vanuit de Romeinse basis en de Germaanse ondertoon die hij erin meent te ontwaren. Na de inleiding komen klank- en woordleer. Men moet aan het einde van dit hoofdstuk eens zijn vervoegingen van „hebben“ en „zijn“ in enkele Limburgse dialecten naslaan: nauwelijks te vergelijken met de lijdensweg van velen onzer in klassieke zowel als in moderne talen.

Het tweede hoofdstuk bevat een vocabulaire van een kleine drieduizend echt-Heerlense woorden. Daaronder zijn er die zelfs vele eigenheimers vreemd in de oren zullen klinken. Het derde en laatste hoofdstuk bestaat uit een aantal bijlagen, onder meer spreekwijzen en -woorden, proeven van de Heerlense schrijftaal in het verleden, een aantal plaats-, buurt-, straat-, steeg- en huisnamen en een vermelding van burgemeesters, pastoor-dekens en predikanten. Wanneer men bedenkt dat Jongeneel dit allemaal zelf moest vergaren en stellig niet kon beschikken over de uitgebreide instrumentaria die taal- en geschiedkundigen hedentendage ten dienste zijn, mag zijn Proeve een stuk werk van formaat genoemd worden.

In de latere jaren van zijn ambtsvervulling in Heerlen werd Jongeneel getroffen door een hersen- en zenuwlijden. Dit noodzaakte hem en zijn gezin in januari 1887 terug te keren naar Utrecht. Hij dacht hier nog te kunnen herstellen, maar op 20 maart 1887 overleed hij, nog onverwacht, in de leeftijd van 56 jaar. Hoe onverwacht blijkt wel uit het feit dat het gezin formeel toen nog te Heerlen domicilieerde.

In het notulenboek van de kerkeraad van zijn gemeente te Heerlen vinden we het volgende geschreven: „Het bericht van zijn dood werd met groote en algemeene droefheid vernomen. Hij was een man van zeldzame gaven, een veelzijdige kennis en groote geleerdheid, van buitengewone werkzaamheid, een ijverig en getrouw Evangeliedienaar, wien de belangen der gemeente zeer te harte gingen.“ Inderdaad, een veelzijdig werkzaam leven ging ten einde. Heerlen verloor in hem een zeer verdienstelijk man.

L.J.G. Schelberg

NOOT:

Voor het samenstellen van vorenstaand artikel werden informatie ingewonnen bij de archiefdiensten van de gemeenten Amsterdam, Rotterdam, Leiden, Kampen, Utrecht, Deventer en Rossum (Gld.).

De Nieuwe Rotterdamse Courant/Handelsblad te Rotterdam was ons van dienst evenals het Rijksarchief in de provincie Utrecht en het Rijksuniversiteitsarchief daar ter stede.

Voorname bronnen welke werden geraadpleegd waren:

- de Grote Winkler Prins 1974-XIX, blad 575 e.v.
- Het Utrechtsch Studentenleven 1636-1936, Utrecht 1936
- het Nieuw Nederlands Biografisch Woordenboek
- het Biografisch Woordenboek van Protestantsche Godgeleerden
- diverse jaargangen (o.a. 1954, 1956 en 1958) van het periodiek Het Land van Herle
- de Geschiedenis van de hervormde gemeente van Heerlen van 1649-1949, A.M. Postma-van Leeuwen
- de afdeling bevolking van de gemeente Heerlen.

Vanaf deze plaats onze beste dank voor de onmisbare hulp van de heren Jamar en Schouten van de gemeentelijke oudheidkundige dienst van Heerlen.

Uit de diplomatieke loopbaan van Arnold Adriaan, eerste markies van Hoensbroek (slot)

VII. Staatsraad en gevolmachtigd gezant.

De opvolger van Monterey was vijf jaar in functie, maar ook hij bracht het niet verder dan tot landvoogd ad interim. Zijn volledige naam en titels waren Don Carlos de Gurria, Aragón y Borja, hertog van Villa Hermosa, graaf van Luna. Doorgaans wordt hij Villa Hermosa genoemd. Het heeft enige jaren geduurd voor hij een beroep deed op Arnold Adriaan van Hoensbroek.

Lodewijk XIV, koning van Frankrijk van 1643 tot 1715. (schilderij van Hyacinthe Rigaud, Louvre Parijs; reproductie uit Grote Winkler Prins met toestemming van Elsevier).

Op 30 maart 1678 schreef hij aan koning Karel II dat hij te Brussel een politieke junta wilde samenstellen bestaande uit Spaanse ministers in de Nederlanden. Hij noemde twee namen; Pedro Ronquillo, markies van La Fuente, die als tweede gevolmachtigde te Nijmegen optrad, en Balthasar de Fuenmayor die tot voor kort Spaans gezant in Denemarken geweest was¹. De reactie van de koning was gunstig en op 11 mei kon Villa Hermosa berichten dat de junta haar werk begonnen was. Zij blijkt nu echter uit vier leden te bestaan, drie Spanjaarden en één Nederlander, en wel Pedro Ronquillo en Balthasar de Fuenmayor; daarnaast Juan de Layseca en Arnold Adriaan baron (!) van Hoensbroek, erfmaarschalk van Gelre².

Intussen waren reeds in 1676 de vredesonderhandelingen begonnen. Ronquillo had daaraan deelgenomen. Nu kwamen op 30 juni 1678 de twee gevolmachtigden van de Republiek, Boreel en Dyckvelt, bij Villa Hermosa en toonden hem een brief van de

Fransen generaal Luxembourg³. Daaruit bleek dat Lodewijk XIV bevelen had alle vijandelijkheden in Vlaanderen te staken, van Brussel weg te trekken en zelfs de Nederlanden te verlaten, met het oog op de ratificatie van het vredesverdrag. Boreel en Dyckvelt vroegen Villa Hermosa ook enkele gevolmachtigden aan te wijzen, die op gelijke voet namens Spanje zouden kunnen onderhandelen. De waarnemend landvoogd ging daarop in en benoemde Balthasar de Fuenmayor „ridder van de orde van Santiago, edelman van de mond van Zijne Majesteit en (oud) gezant bij de koning van Denemarken” en baron de Hoensbroeck, „erfmaarschalk van het hertogdom Gelre”⁴. Zij kregen enkele instructies en een project voor de onderhandelingen mee, beide gedateerd 2 juli 1678⁵.

De instructie luidde: De beide gevolmachtigden moesten eerst aanhoren wat Luxembourg te zeggen heeft. De landvoogd was nogal wantrouwig. Er was immers overeengekomen dat de Staten Generaal en Spanje samen met de Fransen zouden onderhandelen, om dan samen vrede te sluiten. De Noord- en Zuidnederlandse gezanten willen zich daaraan houden. Mocht Luxembourg beweren dat Spanje niet direct met Frankrijk onderhandeld heeft, dan moet men hem erop wijzen dat dit wél het geval is geweest, in Brussel, in Den Haag en in Nijmegen. Zou de Franse generaal daarmee niet tevreden zijn, dan konden Fuenmayor en Hoensbroeck hem alsnog een volmacht van de landvoogd overreiken. Neemt Luxembourg dat aan, dan moeten alle vijandelijkheden gestaakt en de troepen teruggetrokken worden. Er moet vrije communicatie komen met alle plaatsen, vestingen, troepen en voorraden. Zou Luxembourg onverhoopt de gezanten niet aanvaarden, dan zouden de gedeputeerden van de Staten Generaal in géén geval namens de Spanjaarden met de Fransen kunnen onderhandelen.

Tegelijkertijd kregen de gezanten een project waarover onderhandeld mocht worden. Dit betrof vooral praktische maatregelen voor beider legers in de tijd tot aan de ratificatie van de vrede (die op 10 augustus plaatshad). Op een nader te bepalen dag in juli zouden alle troepen zich uit de landen van Zijne Majesteit (Karel II) moeten terugtrekken, de Spanjaarden zouden uit Frankrijk weggaan. Een uitzondering werd gemaakt voor de stad Bergen (Mons) in Henegouwen. Vanaf diezelfde dag zouden de troepen niet meer over wederzijds gebied trekken. Alle vijandelijkheden zouden gestaakt worden; dat zou ook moeten gelden voor alle troepen van Spanjes bondgenoten, de Republiek niet uitgezonderd. De onderdanen van beide kronen zouden weer vrij en zonder paspoort mogen terugkeren. Voor fourage en dergelijke zal men niet elkaars land benutten.

Voor Bergen werd een eigen statuut gemaakt. Het was in Franse handen en Lodewijk XIV wenste dat als garantie bezet te houden tot na de ratificatie (men vergelijkte dezelfde situatie van Lip-

stadt als garantie tegen de keurvorst van Brandenburg). Geregelde leveringen aan het garnizoen werden toegestaan.

Men kan zich afvragen wat hiervan terecht gekomen is. Hogerop hebben we gezien dat Willem III nog volop met de Fransen streed tot vier dagen na de ratificatie van het vredesverdrag. Uit onze bescheiden is over Hoensbroeks aandeel niets te reconstrueren. Door de spoedig gevolgde vrede viel er op dit gebied voor hem niets meer te doen. Belangrijk is wel dat hij als enige Nederlander zitting had in de politieke junta.

Conferentiekamer voor de Vrede van Nijmegen in 1678. Er werd onderhandeld door Frankrijk, de Staten Generaal, Spanje en de keizer. (ets van Hendrik Visjager, ca. 1680; foto gemeente-archief Nijmegen).

VIII. Laatste diplomatieke missie, Keulen 1683.

Hoewel de vrede getekend was, was Lodewijks landhonger nog lang niet voldaan. Hij had nu enkele gebieden van de Zuidelijke Nederlanden gekregen, maar zag daarin aanleiding verder te gaan. De gebieden die hem waren afgestaan zouden overgaan „avec leurs dépendances”. Welnu, Franse historici gingen na, wat ooit „dépendance” geweest was. Zij gingen daarvoor terug tot in de Merovingische tijd, zodat Lodewijk veel meer annexeerde dan wat in 1678 realiter als dépendance beschouwd kon worden.

Zolang Spanje er alleen pijn van had, trokken de andere Euro-

pese vorsten er zich niet veel van aan. Bovendien hadden de Zuidelijke Nederlanden van oktober 1680 tot mei 1682 een volkomen onbekwame landvoogd in Alexander Farnese, een afstameling van die andere Alexander Farnese maar in alles zijn tegendeel. Toen echter in 1681 Luxemburg geannexeerd werd en ook Straatsburg door de pro-Franse bisschop, Egon von Fürstenberg (1663-1682) aan Frankrijk werd afgestaan, rees allerwegen argwaan, vooral in de Republiek. Spanje riep haar te hulp en sinds 1683 leefde men weer openlijk in oorlog. Van het Duitse Rijk viel weinig hulp te verwachten. De Turken bedreigden de Oostenrijkse Habsburgers in eigen land; Brandenburg was sinds de vrede van S. Germain, 1679, weer aan Frankrijk gebonden.

Na de mislukte landvoogdij van Farnese kregen de Spaanse Nederlanden weer een landvoogd ad interim: Henri Otto, markies del Caretto, Savona y Grana, graaf van Milesimo, doorgaans Grana genoemd (mei 1682-15 januari 1685), geen onbekwaam of kwaadwillig man maar te berooid van middelen om de Fransen het hoofd te kunnen bieden. Daar de Fransen niet al te scherp onderscheid maakten tussen Spaans en Luiks gebied, probeerde hij de bisschop van Luik aan zijn kant te krijgen. Dat leek een goede oplossing. Bisschop van Luik immers was Maximiliaan van Beieren, 1650-1688, die behalve bisschop van Luik, aartsbisschop van Keulen en bisschop van Hildesheim en sinds 11 september 1683 ook nog bisschop van Munster was. Een vorst met zo'n gebied mocht in staat geacht worden iets te kunnen ondernemen. Maar de situatie was niet zo eenvoudig als Grana dacht. Als bisschop van Munster en Hildesheim had Maximiliaan de met Frankrijk verbonden keurvorst van Brandenburg tot buur en in de jaren zeventig was al gebleken, hoe onberekenbaar diens gezindheid was. Pas in 1686 brak de keurvorst met Frankrijk om zich bij de keizer en de nieuwe Europese coalitie aan te sluiten.

Het ging in deze jaren vooral om de Luikse gebieden tussen de Maas en Henegouwen, waarin Dinant en Thuin de voornaamste steden waren. De Fransen hadden Dinant bezet en bedreigden Thuin. Grana wilde òf hulp òf strikte neutraliteit. Als gezant naar Keulen koos hij Arnold Adriaan van Hoensbroek uit, die in Farneses jaren naar de achtergrond verdwenen was.

Begin november 1683 vertrok Arnold Adriaan naar Keulen, waar hij de achtste aankwam. Zo spoedig mogelijk maakte hij zijn opwachting bij de keurvorst-aartsbisschop om hem zijn geloofsbrieven te overhandigen. Maximiliaan raakte niet erg onder de indruk. Hij zei dat hij zich moeilijk kon voorstellen dat de situatie zo ernstig was, want uit zijn andere zetelstad, Luik, waren daarover geen berichten gekomen. Dat Thuin in slechte staat verkeerde, voorzover het de verdediging betrof, was hem wel bekend. Ook de grote abdijen in dat gebied, Aulne en Lobbes, waren niet te verdedigen⁶. Hoensbroek moest daarop antwoorden dat hij

met de situatie ter plaatse niet bekend was. Maar als de keurvorst de indruk wilde wekken dat hij aan die situatie niet veel belang hechtte, dan was het zijn plicht, erop te wijzen dat zijn opdrachtgever, Grana, er wél grote waarde aan hechtte. Anders zou hij niet iemand naar Keulen gestuurd hebben. Als de Fransen de stad Thuin in handen kregen, zou dat een nieuwe zorg voor de landvoogd betekenen. Als de keurvorst de Fransen liet begaan, kon er van neutraliteit geen sprake meer zijn.

Daarna gingen de twee over op Dinant en Bouillon, die al door de Fransen bezet waren. De keurvorst maande tot geduld, want hij zou niet in staat zijn die steden te heroveren. Waarop Hoensbroek: Een zo aanzienlijk vorst, met zoveel landen moest zich toch tegen deze hoon der Fransen kunnen verdedigen! Daarop gaf hij de bisschop een verhandeling over het Franse streven naar de hegemonie in Europa en over de noodzaak alle vorsten de ogen te openen en over het gevaar dat de Duitse vorsten zelf liepen, die door de Fransen aan de Turken geofferd zouden worden, als God het niet verhinderd had door het ontzet van Wenen (12 september 1863, dus twee maanden tevoren). Verder moest de keurvorst niet denken dat Spanje zo machteloos was en verstoken van bondgenoten, dat de keurvorst daarin geen waardige partij kon vinden. Als hij dus een alliantie verlangde, was Hoensbroek gemachtigd besprekingen daarover te beginnen.

De keurvorst verklaarde zeer vereerd te zijn met deze inlichtingen, maar dat hij slechts verlangde naar rust en vrede, om te kunnen houden wat hij had. Hij zou tot geen alliantie kunnen toetreden, vóór hij zijn eigen bondgenoten geraadpleegd had, en dat waren er meer dan Hoensbroek of Grana dachten. Hij had daarom tijd nodig om tot een besluit te kunnen komen. Daarop antwoordde Hoensbroek dat hij van Grana zolang mocht blijven als nodig was zij het dan als particulier persoon om geen argwaan te wekken, dat hij dus graag wilde wachten tot de keurvorst beslist had. Dat was blijkbaar niet naar de zin van Maximiliaan. Hij antwoordde dat dit niet nodig was maar dat hij de brief van Grana lezen zou en Hoensbroek nog wel antwoord zou geven.

Arnold Adriaan schreef aan zijn meester dat dit slechts uitvluchten zijn en dat er van deze vorst niets te hopen valt. Hij had bij het afscheid gezegd, dat men blijkbaar niet meer op verdragen kon bouwen. Maar, zo schrijft hij zijn opdrachtgever, als de burens bereid waren hun eigen strop te draaien, dan zouden wij tenminste de troost hebben onzerzijds alles gedaan te hebben om aan de Franse verdrukking te ontkomen, en als God zou toestaan dat we overwonnen worden, dan zou het tenminste met roem en met de wapens in de hand zijn. Als er bij Maximiliaan geen andere dispositie komt, zal Hoensbroek naar huis gaan en daar verdere instructies afwachten⁷.

Twee dagen later echter schreef Hoensbroek weer aan Grana.

Een tweede audiëntie had eigenlijk geen nieuws opgeleverd. Het was grotendeels een uitwisseling van beleefdheden geweest. De bisschop was zeer tevreden over Grana's optreden; hij wilde graag goede relaties bewaren en hoopte op wederkerigheid. Toch kon hij geen nauwere verbintenis aangaan. Hij had een aartsbisdom en drie bisdommen, verspreid en ver uiteen liggend. Daardoor had hij vele burens die hij allen te vriend moest houden, vooral de Hollanders en de Welfische vorsten: Hannover en Lüneburg; deze laatste had hem al bedreigd. Men ziet: de oude relaties van Frankrijk in het noorden van het rijk, die ook de keurvorst van Brandenburg zoveel zorgen bereid hadden.

Hoensbroek verklaarde dat 's bisschops burens hem graag wilden helpen; zo zou hij alle naijver het hoofd kunnen bieden. Dat klinkt een beetje komiek in de mond van iemand die juist in eigen hulpeloosheid hulp komt zoeken. Dat moet de bisschop ook begrepen hebben. Hij toonde geen neiging voor een bondgenootschap met Grana. Hij had andere relaties en dat had hij trouwens al eerder aan Grana laten weten.

Nu wist Hoensbroek uit goede bron dat de bisschop bezig was met het lichten van troepen, maar hij vond het beter te doen alsof hij van niets wist en uitsluitend van Grana's voorstel uit te gaan. Wilde de bisschop niet meedoen, dan was het beter hem zijn strikte neutraliteit te doen bewaren. Hij had wel de indruk dat Maximiliaan niet zou toelaten dat Frankrijk nog meer gebied zou annexeren en zijn eigen huis (Wittelsbach) zou schaden. Maar van de andere kant had Beieren in de afgelopen jaren altijd een erg pro-Franse houding aangenomen.

Hij had met de aartsbisschop ook gesproken over het Turkse gevaar en over de onchristelijke rol die Frankrijk daarbij gespeeld had. Maximiliaan beaamde dat; de Turken hadden tot Keulen kunnen komen, maar dat zou hij, de aartsbisschop nooit dulden. Na een tijdje van rust en bezinning zou heel de wereld zich verbinden om het grote gevaar te bezweren. Daarom was het beter het Franse voorstel tot wapenstilstand en de bemiddeling van Engeland te aanvaarden.

Men voelt achter dit verslag het mooie woordenspel tussen een gezant die aanhoudt en vecht voor een hopeloze zaak en een vorst die niets kan en wil riskeren en geen nieuwe vijanden wil krijgen, de pathetische verklaring de Turken niet in Keulen te zullen dulden, de raad, Engelands bemiddeling te aanvaarden, terwijl Karel II daar in zijn strijd met het parlement geheel van Frankrijk afhankelijk was. Hoensbroek had dan ook geantwoord dat wapenstilstand verlies van Luxemburg zou betekenen en dat Spanje die stad niet wilde afstaan. En wat het scheidsgericht betrof: Spanje had zich aan de bepalingen van Nijmegen gehouden. Daar had Engelands bemiddeling geen moeilijkheden gegeven, maar als men daarop moest terugkomen zou er geen enkele rechtszekerheid zijn. Alle

Karel II, koning van Spanje van 1665 tot 1700. (schilderij van Claudio Coello, Prado Madrid; foto beschikbaar gesteld door Elsevier).

verdragen zouden op deze manier hun basis en geloofwaardigheid missen. Als de bepalingen van Nijmegen niet hielpen, zou geen enkele andere bepaling nog enig nut hebben. Dat zou de ondergang van de Nederlanden (de Zuidelijke!) betekenen. Maar daarbij zou het niet blijven. De burens zouden de volgende slachtoffers zijn ⁸.

Op 17 november stuurde Grana een vertaling van Hoensbroeks brieven naar Madrid met een begeleidend schrijven. Daarin berichtte hij dat hij de markies van Hoensbroek naar Keulen had gestuurd, maar dat uit diens brieven wel was te zien dat er van de keurvorst van Keulen weinig te verhoppen was. Hij had ook niets anders verwacht. Maar, zo voegt hij er aan toe, onze ijver kan alleen dienen om tegen de keurvorst uit te spelen en hem de klachten die hij in de toekomst tegen ons mocht uiten over gebiedsschending in zijn eigen land van Luik, in zijn gezicht te retourneren ⁹. Stadhouders Willem III wilde Spanje wel te hulp komen, maar de regenten, vooral die van Amsterdam onder leiding van Koenraad van Beuningen, wilden dat niet. Gelukkig duurde de oorlog niet lang meer. Op 20 augustus 1684 werd te Regensburg vrede gesloten. Spanje kreeg enkele gebieden terug, maar Luxemburg bleef in Franse handen. Niet voor lang. Straatsburg echter ging voor het Duitse Rijk verloren.

Conclusie.

Hoe interessant en gedetailleerd de brieven van Arnold Adriaan van Hoensbroek ook zijn, we zullen in het oog moeten houden dat we hier een onvolledige kijk op zijn activiteiten krijgen. We hebben slechts zijn weergave van de feiten, niet de instructies en antwoorden van de opeenvolgende landvoogden. De commentaren die deze laatste soms naar Madrid doorgaven, kunnen dat nauwelijks verhelpen.

Desondanks krijgen we hier informatie over en kijk op het wereldgebeuren van die dagen, zeer bescheiden maar zeer reëel. Blijft de vraag naar Hoensbroeks capaciteiten en successen. We zullen in het oog moeten houden dat hij een land vertegenwoordigde dat een eeuw tevoren een eersterangs wereldmacht was en nu alles had van een zieltogend, weerloos rijk. Weerloos vooral in de Zuidelijke Nederlanden, die deerlijk in de knel zaten tussen twee machten, Frankrijk en de Republiek, die zich met nieuw élan ontplooiden. Het toebehoren tot het Duitse Rijk in de Bourgondische Kreits bood de Zuidelijke Nederlanden daartegen geen enkele bescherming. Zij bleven slechts bestaan bij de gratie van twee machtige burens die elkaar het gebied niet gunden en elkaar niet tot buur wilden. Dat was een te zwak fundament. Wat was er voor zo'n machteloos land nog te verhoppen tegen de imperialistische politiek van Lodewijk XIV, tegen de berekenende koop-

mansgeest van de Staten Generaal, geleid door Hollandse regenten? Zelfs een uitzonderlijk diplomatiek genie zou hiermee moeite gehad hebben.

Wat was Hoensbroek dan voor een diplomaat? Hij schijnt wel een kritische blik gehad te hebben. Zijn typeringen zijn vaak interessant en raak. Maar wat kon hij bieden? Hij vertegenwoordigde een weerloos land. Hij moest voornamelijk vragen, om niet te zeggen: bedelen.

Anderzijds is de vraag gerechtvaardigd, of hij ondanks al zijn kritiek op het Hof in Madrid zelf wel inzag, hoe weinig het Spaanse rijk nog voorstelde. Pas in zijn laatste missie, bij de aartsbisschop van Keulen, blijkt het besef van de eigen machteloosheid. Al probeert hij zelfs daar nog de schijn op te houden, het is duidelijk dat hij er zelf niet meer in gelooft. Men moet hem de eer geven dat hij in de gegeven omstandigheden gedaan heeft wat hij kon, maar de omstandigheden zaten hem tegen. Het feit echter dat drie landvoogden van zijn diensten gebruik maakten, wijst er op dat men bepaalde bekwaamheden in hem zag. Ook zijn lidmaatschap van de politieke junta, als enige Nederlander tussen vreemdelingen, bevestigt deze mening. In rang en macht is hij hoger gestegen dan één van zijn voorvaderen.

† C. Damen

NOTEN:

1. Jos. Cuvelier en Jos. Lefèvre, *Correspondance de la Cour d'Espagne sur les affaires des Pays Bas au XVII-e siècle*, V, 1665-1700, Brussel 1935, 291 nr. 710 en 293 nr. 715.
2. Jos. Cuvelier en Jos. Lefèvre, a.w., 299 nr. 730 noot 2.
3. Jakob Boreel, schepen van Amsterdam en meermalen buitengewoon ambassadeur. Voor de vrede van Nijmegen voerde hij voorlopige onderhandelingen in Brussel. Zie: *Nieuw Nederlandsch Biografisch Woordenboek*, VII, 1927, blz. 177.
Van Weede van Dyckvelt (hier Dickvelt of Dickfelt) was meermalen gezant voor de Republiek. Zie: *Algemene Geschiedenis der Nederlanden*, VII, Utrecht-Antwerpen 1954, blz. 157 e.v.
4. Benoemingsbrief, 1 juli 1678. Leg. (legajos = liassen) 2136.
5. Leg. 2136.
6. Hoensbroek spreekt van Laune en Love. Aulne: cisterciënserabdij ten noordoosten van Thuin aan dezelfde zijde van de Sambre. Zie: *Berlière, Monasticon Belge*, I, Brugge 1890, blz. 327.
Lobbes: beroemde benedictijnerabdij tegenover Thuin aan de overzijde van de Sambre. Zie: *Berlière*, a.w. blz. 197.
7. Hoensbroek aan Grana, 9 november 1683. Leg. 3873.
8. Hoensbroek aan Grana, 11 november 1683. Leg. 3873.
9. Grana aan de koning, 17 september 1683. Leg. 3873.

Pottenbakkersoven te Ubach over Worms en recente opgravingen in Nieuwenhagen

Het is algemeen bekend hoe het in Heerlen begon met de ontdekking van de Thermen. Een boer botste met zijn ploegschaar op een langwerpige ronde bewerkte steen, alarmeerde de gemeentelijke oudheidkundige dienst en na enige tijd werden de Thermen ontdekt.

Zo ongeveer begon het ook in Ubach over Worms met de ontdekking van een pottenbakkersoven. Een boer rooide de meidoornheg van zijn weiland aan de Groenstraat tussen de percelen nr. 22 en 46, potscherven rolden daarbij bij dozijnen op het lager gelegen voetpad, de gemeentelijke overheid, die daarop attent gemaakt werd, berichtte dit aan de Rijksdienst voor Oudheidkundig Bodemonderzoek (R.O.B.) te Amersfoort en na enige tijd werd er een middeleeuwse pottenbakkersoven ontdekt.

Aan deze ontdekking ging natuurlijk meer vooraf dan bovengenoemde berichtgevingen en wel het volgende:

Op de R.O.B. werden enige opgezonden scherven bestudeerd door de heer A. Bruijn, die de middeleeuwse pottenbakkersovens te Brunssum, Schinveld en Nieuwenhagen opgegraven heeft, de laatste in mei 1965. Hij zag de grote overeenkomst van de nieuwe scherven met die van bovengenoemde ovens en vermoedde in de onmiddellijke nabijheid van de vindplaats van de scherven de mogelijke aanwezigheid van een oven uit ongeveer dezelfde tijd als die van Schinveld, die van ongeveer 1100 dateert. Hij stelde zich in verbinding met drs. J.H.F. Bloemers, hoofd van de provinciale archeologische dienst van Limburg. Op genoemd weiland werden dertien proefboringen verricht. Bij één daarvan haalde men rood puin te voorschijn, dat ongeveer 50 cm. onder het maaiveld lag. Het gevolg was, dat het weiland tot monument bevorderd werd. Na het sluiten van een contract met de eigenaar van het weiland, de heer H.J. Maas uit Nieuwenhagen, kon met de opgraving begonnen worden.

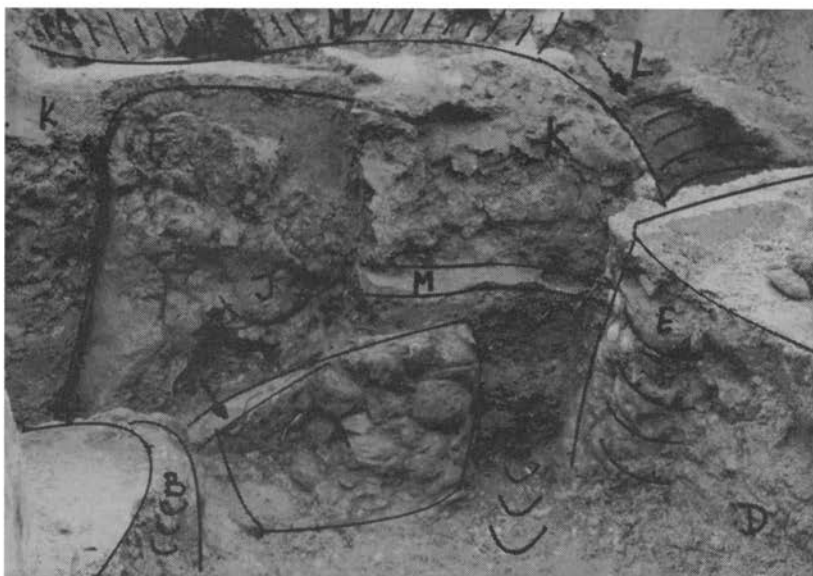
Op 25 juli 1977 streek de Archeologische Werkgemeenschap voor Nederland (A.W.N.) met vijf en twintig man neer op het weiland en daarmee was de rust in de stille Groenstraat voor enige tijd verstoord.

De A.W.N. had dit jaar Zuid-Limburg als werkterrein gekozen met als werkobjecten de blootlegging van het vermoedelijke oventerrein in de Groenstraat en de herontgraving van de Thermen in Heerlen. Het hele gezelschap werd ondergebracht in het Jongens-

*Gezicht op het centrale deel van het ovencomplex met meetraam.
Vooraan de nog niet geheel leeggeruimde stookkuil van de noordelijke en
oudste oven met houtskool en aslagen. Op de voorgrond de heer Bruijn.
(foto: H.F. Blom, Nieuw Venneep).*

pensionaat te Bleyerheide. Aan elk van beide objecten werkte de A.W.N. twee weken lang dagelijks met een groep van 25 man. Op het open terrein aan de Groenstraat ging dat uiteraard gepaard met een grote belangstelling van de plaatselijke autoriteiten en van de bevolking. De belangstelling van de jeugdigen van deze laatste groep bleef ook onverminderd levendig na de werktijden van de A.W.N., zoals elke morgen te constateren viel aan de gevolgen van ondeskundige schervengraverij. Een inderhaast aangebracht hekwerk heeft dit soort activiteit in de avonduren, zij het niet geheel afdoende, kunnen temperen.

Gezicht op dezelfde oven. In de profielen zijn elementen te zien van het gehele ovencomplex: A. oudste support van de oudste (noordelijke) oven; B. linker vlamgang van deze oven; C. rechter vlamgang daarvan; D. stookplaats van deze oven; E. aangesmeerde versmalling van deze oven; F. twee maal opgehoogd support van de oostelijke oven; G. rechter vlamgang van deze oven; H. stookplaats van de zuidelijke oven; J. rechter vlamgang van deze oven; K. twee maal opgehoogd support van de jongste westelijke oven; L. rechter vlamgang van deze oven; M. linker vlamgang van deze oven.

(foto: H.J. Blom, Nieuw Vennep).

Op aanwijzing van de heer Bruijn werden machinaal twee sleuven in kruisvorm loodrecht op elkaar gegraven. Dit was het enige machinale werk; de rest was handwerk. Al vlug bleek dat het spreekwoord: „zonder geluk vaart niemand wel” ook voor de archeologische wetenschap geldt, want na voorzichtig graven tot onge-

veer één meter onder het maaiveld was het duidelijk, dat men op geen beter punt met het handwerk had kunnen beginnen: loodrecht onder het kruispunt van de sleuven bevond zich het middelpunt van een middeleeuwse pottenbakkersoven. En wat voor een oven! Het gaafste middeleeuwse ovencomplex dat tot nu toe in West-Europa gevonden is volgens de heer Bruijn. Het eerst werd het westelijke support blootgelegd, daarna in volgorde het zuidelijke, het noordelijke en het oostelijke, allemaal met de erbij behorende bruggen, stookruimten en vlamgangen. „Als alles goed zit, zullen we daar de ene vlamgang vinden en op die hoogte zal hij door de tegenovergestelde gang gekruist worden”, voorspelde de heer Bruijn herhaaldelijk en het bleek inderdaad „allemaal goed te zitten”. Vrijdag 5 augustus was de laatste werkdag van de A.W.N. Ondanks het vele werk dat verzet was, had de oven nog niet al zijn geheimen prijsgegeven. De opgravingswerkzaamheden en metingen werden tot 15 september voortgezet door de heer Bruijn en de heer H.F. Wijnman van de R.O.B. en door de heer H. Blom uit Nieuw Vennep en ondergetekende als amateur-archeologen. Het gelukte de heer Wijnman een volledige ovenbrug (ca. 70 cm) ongeschonden te demonteren, in te pakken en zo voor het nageslacht te bewaren. Op ongeveer 250 cm. onder het maaiveld werden de diepste sporen van as en grondverkleuring aangetroffen. Dit was dus de oudste stook- en werkruimte van de middeleeuwse pottenbakker geweest. Daarop was het noordelijke support opgebouwd. De drievoudige aslaag in deze stookruimte en het feit, dat op het support tweemaal een ophoging als restauratie had plaatsgevonden, wezen uit, dat deze ovenruimte drie maal in gebruik geweest was. Daarna had de pottenbakker zijn stook- en werkruimte aangebracht aan de tegenovergestelde kant, de zuidzijde van het ovencomplex. Het support daarvan bouwde hij op in het verlengde van het noordelijke support. Ook deze stookruimte had drie maal dienst gedaan. Vervolgens verplaatste hij zijn hele werkterrein naar de oostzijde, zette daar het support loodrecht op het midden van het noord-zuid support en na weer drie branden gebruikte hij de westelijke kant, waarschijnlijk ook drie maal. Zodoende heeft dit ovencomplex hem ongeveer $4 \times 3 \times 500 = 6000$ afgewerkte aardewerkproducten opgeleverd. Daarvan is echter slechts één pot volledig teruggevonden. Al heeft het gave Groenstraatse ovencomplex dus maar weinig gaaf steenwerk prijsgegeven, tot de kennis van de vroeg middeleeuwse ovenbouwtechniek heeft het tot nu toe een grotere bijdrage geleverd dan welke andere oven ook in West-Europa. Ook is er veel waardevol beschilderd en onbeschilderd, gedraaid en handgevormd studiemateriaal te voorschijn gekomen.

We hopen spoedig in de Berichten van de R.O.B. van de heer Bruijn de resultaten van zijn studie van het ovencomplex en het daarbij gevonden materiaal te vernemen.

Ik wil hier nog aan toevoegen, dat er op 21 september 1977 weer andere pottenbakkersovens zijn blootgelegd en wel twee in de Gatenstraat en één aan de Heereweg in Nieuwenhagen. De ovens in de Gatenstraat kwamen aan het daglicht tengevolge van de vernieuwing van de riolering aldaar. Eén ervan leverde vier mooie volledige aardewerkprodukten op, waaronder een rammeelaar met het rammelsteentje er nog in. Ook hier werd de opgraving verricht onder leiding van de heer Bruijn. Volgens zijn mening dateren deze ovens uit ongeveer dezelfde tijd als die van de Groenstraat en de vroeger genoemde Nieuwenhaagse oven (eerste kwart 12-de eeuw).

Tuitpot, gevonden in de oostelijke oven (foto H.J. Blom, Nieuw Venneep).

Gezien het feit, dat er op zo'n beperkt gebied al minstens vijf ovens ongeveer gelijktijdig in productie zijn geweest, mogen we wel concluderen dat hun opgeleverde waar de lokale behoefte verre overtroffen heeft. Hopelijk wordt één van de lezers hierdoor aangespoord om eens in de archieven te duiken om na te gaan of er sporen van handel in aardewerk vanuit Nieuwenhagen te ontdekken zijn.

A. Uitterhoeve

Berichten

SCHENKINGEN AAN DE OUDHEIDKUNDIGE DIENST

Bijzondere vermelding verdient de schenking door de erfgenamen van de heer J.Th. Janssen van enkele boeken en zijn uitgebreide documentatie over Heerlen. Deze documentatie bevat talloze gegevens, door hem samengesteld of verzameld, die een groot aantal onderwerpen betreffen. Genoemd kunnen worden de bevolkingscijfers, de biografische gegevens en de aantekeningen over gebouwen en wegen, waarbij vooral de naamgeving zijn aandacht had. Uit deze verzameling blijkt nog eens duidelijk, hoe breed de interesse van de heer Janssen was voor de geschiedenis van Heerlen en de mensen, die er leefden. Wanneer de collectie te zijner tijd geordend zal zijn, hebben bezoekers van de studiezaal weer een nieuwe bron voor hun onderzoekingen.

Verder werden schenkingen gedaan door het gemeente-archief te Zaandam: een kopie; het gemeente-archief te Roermond: een artikel; mevrouw G.J.M. Vlijmncx-Erich, Heerlen: Romeinse glazen voorwerpen; M.A. van der Wijst, Heerlen: een artikel van zijn hand en een tweetal boeken; J. Jongen, Heerlen: archiefstukken en voorwerpen van de zangvereniging „Mignon” te Heerlen; de N.M.B. te Heerlen: een boek; L. Hoenen, Hoensbroek: zijn publicatie „R.K. fanfare Sint Gabriël Hoensbroek 1937-1977”; drs. L.A.M. van Engelen, Heerlen: enkele bidprentjes; J.H.L. Lindelauf, Eijgelshoven: enkele bidprentjes; de Sint Pancratiusparochie te Heerlen: 6 schilderijen van Heerlense pastoors; F.J. Sanders, Schaesberg: enkele Romeinse stenen voorwerpen; H.M.H. Goossens, Ubach over Worms: 920 bidprentjes; mejuffrouw J. Janssen, Heerlen: 130 bidprentjes.

In 1978 ontving de dienst reeds schenkingen van: mevrouw G.J.M. Vlijmncx-Erich, Heerlen: catalogus glas Düsseldorf; H.J.M. Frusch, Kerkrade: 125 bidprentjes; H.N.J.J. van Wersch, Simpelveld: 175 bidprentjes; mejuffrouw G. Heintges, Heerlen: „De thermen, verslag van een tentoonstelling en een literatuurlijst”; mejuffrouw J. Janssen, Heerlen: 170 bidprentjes; het Archeologisch Instituut van de Rijksuniversiteit van Utrecht: E.M. Stern „Ancient glass at the foundation Custodia”; P.J.G. Possen, Simpelveld: zijn werk „Van badgebouw tot museum”; M.A. van der Wijst, Heerlen: een bandopname; C.J. Baltus, Rosmalen: foto vroedvrouwschool 1937; J.H.M. Nillesen, Eijs: een tijdschrift; B. Grothues, Hoensbroek: zijn boekje „Het excellente chronogram”.

BIJEENKOMSTEN WERKGROEP HET LAND VAN HERLE

Op 14 november vervolgde de heer Alb. Corten zijn spreekbeurt met dia's over kasteel Schaesberg; op 12 december behandelde de heer Crott het onderwerp „Voornamen en familienamen. Hun ontstaan en betekenis”, op 9 januari 1978 sprak de heer F.G.H.M. Crutzen over enkele aspecten uit de geschiedenis van de Gulpener bierbrouwerij, distilleerderij en azijnfabriek N.V., terwijl op 13 december mr. A.Fl. Gehlen als gastspreker een inleiding hield over „Opkomst en ontwikkeling van het notariaat te Maastricht vóór 1794”.

Kroniek

1977

- 1 juli Afscheid van dr. F.J.A. Buytendijk, sinds 1947 chirurg in het Heerlense ziekenhuis, in verband met pensionering.
- 3 en 9 juli Viering 65-ste Oud-Limburgs Schuttersfeest in As-Niel (B.); winnaar wordt de schutterij St.-Hubertus uit Schaesberg.
- 29 juli Harrie Loontjens, Heerlen, ontvangt uit handen van pastoor-deken P.J.L. Jochems de versierselen behorend bij de pauselijke onderscheiding Ridder in de Orde van St.-Silvester.
- 1 aug. Voerendaals eerste 100-jarige burger, Willem Straten, viert dit verjaardagsfeest in de Verpleegkliniek, Henri Dunantstraat, Heerlen.
- 1 aug. Afscheid van directeur P. Boom van het Heerlense postkantoor in verband met pensionering.
- 4 aug. Installatie van dr. J. Kremers, oud-Nieuwenhagenaar, als Commissaris van de Koningin in Limburg.
- 9 aug. Viering honderdste verjaardag van Paulina Cerfontaine-Konitz, de eerste inwoner van Nieuwenhagen die deze leeftijd bereikt.
- 14 aug. De Heerlense Gemeentebedrijven houden een „open dag“ bij gelegenheid van 75 jaar electriciteit en 50 jaar gas in Heerlen.
- 20 aug. Opening gemeenschapshuis „t Krotje“ voor de wijken Passart en De Wieër te Heerlen door wethouder J.B.W.A. Andriesma.
- 25 aug. Overlijden van de 84-jarige J.Th. Janssen, oud-chef afdeling Bevolking c.a. gemeente Heerlen, lid van de werkgroep Historische Kring „Het Land van Herle“ en groot kenner van de historie van zijn geboorte- en woonplaats Heerlen.
- 27 aug. Aanvang feestviering in verband met 50-jarig bestaan fluit- en tamboercorps „Juliana '27“ uit Nieuw-Einde, Heerlen.
- 31 aug. Viering 75-jarig bestaansfeest van DSM, voorheen Staatsmijnen in Limburg; als jubileumgeschenk verschijnt boekwerk „Synthese“.
- 7 sept. Oud-pastoor H. Meens, geboren te Heerlen (landgoed Rinne-mich), overleden in de leeftijd van 67 jaar.
- 13 sept. Officiële oplevering grootscheepse stadsvernieuwingsproject in de Heerlense wijk Molenberg door ir. P.A.J. Vaissier, hoofd-ingenieur-directeur van Volkhuysvesting in Limburg.
- 17 sept. Feestelijke opening stadskantoor en voetgangersdomein Promenade in Heerlen door burgemeester J.A.M. Reijnen.
- 17 sept. Officiële opening tentoonstelling van schilderijen van Jan Sluijters in Heerlens raadshuis door burgemeester J.A.M. Reijnen.
- 17 sept. Gouden toneeljubileum van Jo Haan, Kerkrade, de Sjarel Hoepermans-figuur van het Heerlens Streektheater; ter gelegenheid hiervan verschijnt boek „Jo Haan, paljas en pechvogel“ van de hand van Theo Pasing.
- 18 sept. Officiële ingebruikstelling kunstschaan in het Schutterspark te Brunssum door bestuurslid mr. H. Vrouwenraets van het Recreatieschap Oostelijk Zuid-Limburg.

- 23 sept. Afscheid van S.P.A. Fortuin, directeur Mavo-school „De Lichtenberg“, Schaesberg, i.v.m. zijn indiensttreding bij de Katholieke Schoolvereniging Heerlen; tot zijn opvolger wordt benoemd Guus Cremers uit Vaals.
- 24 sept. Opening bloemententoonstelling, georganiseerd door de bloemenvereniging „Houdt Treebeek Mooi“, in het Casino te Treebeek, Heerlen, door de burgemeester van Heerlen.
- 1 okt. Benoeming van G.J.M. van Riet, Brunssums wethouder van Onderwijs c.a., tot burgemeester van Haelen.
- 4 okt. Benoeming van H.H. Drossaert, chef afdeling planologie en grondbeheer en loco-secretaris van Schaesberg, tot gemeente-secretaris van Schaesberg.
- 6 okt. Officiële opening nieuwe gebouw van de scoutinggroep St.-Gerardus aan de Bruinkoolweg, Heksenberg-Heerlen, door burgemeester J.A.M. Reijnen.
- 6 okt. Eerste bezoek van Limburgs gouverneur dr. J. Kremers aan de Oostelijke Mijnstreek.
- 8 okt. Officiële opening gerenoveerde en uitgebreide wijkgebouw van het Heerlense Groene Kruis, Kapelaan Berixstraat 16, door Heerlens burgemeester.
- 21 okt. Officiële opening Landelijk Missionair Centrum te Heerlen, Gasthuisstraat 19.
- 22 okt. Officiële opening nieuwe gebouw van Openbare Werken en de nieuwe Brandweerkazerne te Simpelveld door burgemeester J.G.T. Bouwens.
- 28 okt. Officiële opening nieuwe kantoor van de Volkscredietbank voor de Mijnstreek Oost aan de Promenade (Stadskantoor) te Heerlen door bestuursvoorzitter J. Andriesma.
- 31 okt. Viering honderdste verjaardag van Hoensbroeks oudste inwoner Hendrik Knopperse.
- 1 nov. Officiële opening nieuwe gecombineerde kleuter- en lagere school „De Schilhorst“ aan de Palestinastraat te Heerlen door G. Krijnen en P. Muller, respectievelijk inspecteur van het kleuter- en lager onderwijs.
- 11 nov. Officiële opening retrospectieve tentoonstelling van schilderijen van Kees van Bohemen in Heerlens raadhuis door de burgemeester van Heerlen.
- 13 nov. Plechtige ingebruikneming van de nieuwe Sint Andreaskerk aan de Palestinastraat te Heerlerbaan-Heerlen.
- 15 nov. Officiële opening Sociale Markt (voorlichting over de mogelijkheden op sociaal gebied) in de Heerlense stadsschouwburg door G. Loos, hoofdinspecteur-directeur van de Arbeidsvoorziening in Limburg.
- 18 nov. Afscheid van adjudant Theo Derks, groepscommandant van de rijkspolitie in Schaesberg, in verband met pensionering.
- 25 nov. Afscheid van Schaesbergs gemeentesecretaris H.J. Jongen in verband met pensionering; ter gelegenheid hiervan wordt hij tot ereburger benoemd en ontvangt hij de hieraan verbonden zilveren legpenning.

1977

- 25 nov. Afscheid van P.H.M. Suijker, directeur gewestelijk arbeidsbureau Heerlen, in verband met zijn benoeming — in dezelfde functie — te Rotterdam; tot zijn opvolger wordt M.H.C.J. Gouverne benoemd.
- 26 nov. Installatie van Heerlens burgemeester J.A.M. Reijnen tot ere-president van het Koninklijk Heerlens Mannenkoor St. Pancratius.
- 28 nov. Afscheid van ir. J.C. Schlösser als chef externe planologie bij DSM in verband met pensionering.
- 29 nov. Officiële opening Thermenmuseum Heerlen, Coriovallumstraat 9, door prins Claus.
- 4 dec. Herdenking feit, dat 100 jaar geleden de Heerlense gemeenteraad besloot tot het aanleggen van een oudheidkundige verzameling.
- 30 dec. Officiële heropening van het totaal vernieuwde gemeenschaps-huis Romantica te Nieuw-Einde, Heerlen, door drs. W. Buck, lid van Gedeputeerde Staten in Limburg.

1978

- 1 jan. Heerlens bevolking liep tussen 1 januari 1977 (70.933) en 1 januari 1978 (70.843) terug met 90 personen.
- 8 jan. Wim I (Gerards uit de Winterstraat) wordt uitgeroepen tot stads-carnavalsprins van Heerlen.
- 25 jan. Officiële opening van Limburgs eerste Slagersvakschool in het voormalige O.D.B.-gebouw, Voskuilenweg, door Heerlens burge-meester.
- 26 jan. Benoeming van J. Zwiep, in dienst bij Publieke Werken Heerlen, tot directeur van Gemeentewerken en Waterleidingbedrijf te Rijnsburg (Z.-H.).
- 27 jan. Toezending aan alle Heerlenaren van Kontaktblad nummer 36 in de vorm van een krant met een samenvatting van de Discussie-nota Binnenstad Heerlen en een uitnodiging aan iedere burger om mee te praten over deze nota.
- 9 febr. Benoeming van J. Raets tot directeur van de dienst gemeentewerken en -bedrijven van Hoensbroek.
- 17 febr. Bisschop Johannes Rùth SSCC, Apostolisch Vicaris van Midden Noorwegen van 1953 tot 1974, overleden te Mechernich (D.) in de leeftijd van 78 jaar. Bij de plechtige uitvaartdienst op 22 februari en de begrafenis op het kerkhof van het klooster Damianeum van de Paters der H.H. Harten te Simpelveld is een groot aantal belangstellenden aanwezig, waaronder acht aarts-bisschoppen en bisschoppen.
- 22 febr. Promotie van apotheker drs. L. Maussen uit Nieuwenhagen tot doctor in de wiskunde en natuurwetenschappen aan de Rijks-universiteit in Leiden.
- 1 mrt. Bijzondere welkomstbijeenkomst bij het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds, Heerlen, waarbij het tweeduizendste personeels-lid, Marjo Schrijnemaekers, in de bloemetjes wordt gezet door directeur G. Soeteman.